

Nešťastné Varovy legie

Senátor Publius Quinctilius Varus na africké minci

Pro legionáře i jejich pomocné sbory se staly vojenské tábory často domovem na celý život. Bránili zde nové hranice římského impéria. Na přelomu letopočtu za prvních císařů se doba pomalu měnila a barbari začali získávat své místo v římské říši. Příslušník pomocných sborů prožil v Germánii neklidnou dobu před osudnou bitvou v Teutoburském lese

Římská jízda | moderní ilustraci |

Řinčení tepaného železa sem doléhalo jen jakoby vzdálenou ozvěnou. Kovářská dílna našeho tábora byla vzdálená na padesát stop, přesto až sem byla cítit výheň. Zbrojaři museli opravit spoustu mečů a pancířů. Nebyla to lehká práce. Tady v Germánii ale není nic snadné. Vlhkost podzimního lesa spolu s těžko proniknutelnou mlhou tu vytváří nehostinnou scénérii obklopující nás ze všech stran. Všude kolem nás se prostírá hrozivý tmavý les a mrtvolné ticho.

Špinaví barbari

Kdysi jsem věřil, že Germáni jsou v jádru podobní Římanům. To bylo ale předtím, než jsme byli odveleni do provincie Germania Inferior k devatenácté legii ve dvacátém pátém roce

Augustova principátu. Táhlí jsme proti germánskému králi Marobudovi. Tažení ale skončilo, než jsme překročili řeku, protože mezitím vypuklo povstání v Panonii, které si vyžádalo přesun většiny legií. My spolu s pomocnými sbory jsme dostali rozkaz přemostit Danub, postavit tady tábor a hlídat klíčovou oblast až do výsledku diplomatických jednání mezi císařem Augustem a králem Marobudem. Když se potom Marobud poddal moci senátu a lidu římského, doufali jsme v brzký odchod domů.

Vzápětí ale přišel další rozkaz. Přišly posily a tábor se zvětšil. Augustus nikdy barbarům nevěřil. Měla začít další preventivní válka a my jsme se odsud už nedostali. Museli jsme zůstat v zemi barbarů, zarostlých a odpudivých tvorů. Jedinými Germány, kteří nebudili pohoršení, byli jejich předáci, jakási kmenová

Fotografie a ilustrace: Shutterstock, Wikipedia

Neporazitelná římská

Dokonale organizované římské legie dokázaly vítězit prakticky kdekoli a přesouvaly se díky kvalitním cestám neuvěřitelně rychle na obrovské vzdálenosti. Za posledního výbojného císaře hispánského původu Marca Ulpia Traiana na počátku 2. stol. se impérium zdálo být neporazitelným. O tři století později už to však nebyla pravda

Být Římanem rovnalo se být vojákem. Svým legiím vděčilo impérium za mnoho století své existence a prosperity. Vojenská služba patřila v Římě vždy k nejdůležitějším složkám veřejného života – význam obrany vystupoval do popředí zvláště v raném římském období, kdy existence města byla přímo podmíněna schopností ubránit se soupeři a porazit jej dříve, nežli on sám zasadí zničující úder. V pozdějším období existovalo jen málo způsobů, jak získat vyšší postavení bez předchozí vojenské kariéry.

V době svých počátků stejně jako po dlouhou dobu za republiky neznal Řím stálou námezdnu armádu; přesto však úspěšně zabezpečoval svou obranu a organizoval útočná tažení. Docílil toho kromě jiného i tím, že v době potřeby se služba v armádě stala všeobecnou povinností. Dá se říci, že kdo mohl udržet v ruce meč, musel jít bezpodmínečně do bitvy. Organizace římského vojska měla přitom vždy velice striktní pravidla. ■

Mgr. Vladimír Socha
specializuje se na dějiny pravěku a starověku

Uspořádání a výzbroj vojska

Desítkový řád legií

V královské době na počátku římských dějin byl souhrn pěšího vojska označován slovem **legie** (*legio*); latinské označení souvisí se slovem *legere* (sbírat) a odpovídá do značné míry českému termínu (vojenský) sbor. Rodiny v tehdejší římské společnosti tvořily **kurie** a **kmeny**, které odváděly vojáky do legií. Jeden **tribus** (kmen = 1 000 rodin) odváděl skupinu 1 000 vojáků. Latinské slovo pro vojáka (*miles*) souvisí s číslovkou 1 000 (*mille*). Jednotlivé **kurie** (100 rodin) dodávaly jednotky o 100 mužích – setniny (*centuria*; *centum* = 100); ty se skládaly z deseti dekurii (*decuria*), v nichž bylo po deseti mužích (*decem* = deset). Nejstarší římská legie měla 3 000 mužů, protože v Římě byly 3 kmeny. Tato legie neměla jednotné velení; dělili se o ně tři vojenští tribunové (*tribuni militum*), z nichž každý zřejmě velel skupině tisíce vojáků pocházejících z jednoho kmene. V čele centurií stáli centurioni (*centuriones*), v čele dekurii dekurioni (*decuriones*).

Přilba (cassis)

Pancíř (lorica)

Kopí (pilum)

knížata, která nás musela povinně navštěvovat a skládat přísahu věrnosti Římu za celý svůj kmen.

Nás vojáky ovšem neodpuzovaly germánské ženy, zvláště ty se světlými vlasy. Ty nejhezčí obvykle musely „nastoupit službu“ na lůžku nějakého důstojníka v táboře. Ostatní Germánky občas pobavily prosté vojíny, jako jsem já. Hrdým germánským mužům to jistě moc nevonělo, zvláště pokud měli s nějakou takovou před nuptiemi (nevím, jak tomu obřadu u nich říkají), ale respekt a nerozhodnost jim nedovolila otevřeně protestovat. Alespoň zatím ne. Někteří časem potají uprchli do lesů nebo k jinému kmeni, který nebyl v takové blízkosti římského tábora. Naše požadavky však neskončily jen u žen.

nevyhrocovala. Někteří vojáci se ale přesto se „svými“ Germánkami oženili.

Po několika letech se náš tábor změnil k nepoznání. Žádná inspekce z Říma sem nikdy nedospěla a naši centurioni neměli důvod udržovat vojenskou kázeň a týrat nás tvrdým výcvikem. Už žádná namáhavá dřina pro potírání zahálky, natož důtky v rukou setníků. Obyvatelstvo tábora – města, který již přišel o obrannou palisádu, neboť se zdála zbytečná, se smísilo s barbarským, vojáci přestali chodit ve zbroji a raději se převlékali za prosté vesničany.

Několik sborů proslulého vojevůdce Germanika ale operovalo na obou stranách Rýna a zatím zcela úspěšně pacifikovalo obyvatelstvo, stavělo cesty, mosty, přechody

svých dřevěných chýší. Po čase jim stouplo sebevědomí natolik, že nás vojáky úplně přehlíželi a zdravili pouze tribuny. Když pak jakýsi germánský předák zbil málem k smrti troufalého vojína za to, že mu sváděl ženu, chtěli jsme mu dát ochutnat římskou pěst, ale jeden centurion nám to nedovolil, dovolává se jistého Augustova nařízení.

Tehdy jsme to pustili z hlavy a nakonec jsme uznali, že jen hájil svá přirozená práva. O něco později byl ale vojáky stejně pro výstrahu zabit, protože v jeho stanu při náhodné prohlídce objevili hotový depot mečů a kopí, pravděpodobně připravených pro brzké povstání. Nikdo tu noc nespal a všichni mysleli na to, že nebytí odhalení, možná by už je tou dobou ve spánku probodávali rozrušení Germáni.

Slovníček

Provincie Germania Inferior – Dolní Germánie, římská provincie na části území dnešního Německa, Nizozemska a Belgie. Její území kontrolovali Římané již od doby císaře Augusta, oficiálně pak byla zřízena až roku 89 n. l. Hlavním městem byla *Colonia Agrippina* (dnešní Kolín nad Rýnem).

Nuptie – jedno z latinských označení svatebního obřadu, případně zasnub. Římské manželství bylo institucí řízenou mnoha společenskými pravidly

Donativ – latinsky donativum, většinou poměrně štědrý peněžitý dar římského císaře, udělovaný při různých příležitostech vojákům

Castellum – menší římská pevnost, sloužící často jako hlídková nebo signální věž

Kaligy – římské vojenské boty nebo sandály, nošené po většinu existence římské říše vojáky až po hodnost centuriona

Zavedli nás do pasti. Počkají, až budeme úplně vysílení, a pak zaútočí

Dobytek, obilí, zásoby medovice, vypalované nádoby i dobré koně jsme postupně zabírali pro naše potřeby. Pokud ovšem nešlo o důvodné zabavení, byl majitel vždy odškodněn určitou částkou legionářských solidů.

Klid před bouří

Tábor se postupně rozrůstal v malé město, a tak nic nepřišlo nazmar. Po několika měsících dorazily do tábora kolonizační zásoby z provincií, ze kterých jsme mohli čerpat. Částečně jsme dokonce barbary odškodnili kvalitním římským zbožím domácí potřeby, nikdy však zbraněmi. Navíc přišly i římské ženy, takže se celá ta nervózní situace dál

a průseky. Kultivace zdivočelých bažinatých nížin zamořených komáry a jinou havětí byla nesnesitelně namáhavá.

Chystá se vzpoura

Za tu dobu tady jsme měli možnost seznámit se s barbary a pochopit alespoň v základních rysech jejich způsob života, návyky, obřady a další věci. Nedalo se jinak, vždyť jsme byli nuceni stát se sousedy a potkávali jsme se každodenně. Na chuť jsme jim ale nepřišli, spíše naopak. Jejich předáci se snažili v mnohém se nám vyrovnat, začali se holt, naučili se dokonce trochu latinsky a obstarali si římské oblečení a stolovací potřeby do

Všichni jsme teď začali být opatrnější. Jakýsi tribun napsal o chystaném povstání zprávu do Říma, ale po poradě s dalšími ji poněkud pozměnil, takže posel dovezl do centra říše nic neříkající hodnocení zdejší administrativy, kde o chystaném povstání vlastně nebyla vážná zmínka. Důstojníci pochopili, že kdyby přijela vojenská inspekce třeba z Tiberiova hlavního stanu, našla by tu neodpuštělný nepořádek především ve stavu armády.

Senátor v pancíři

Tak tedy ubíhal čas v táboře až do toho roku, kdy jsme dostali příkaz připojit se k legiím Publia Quinctilia Vara při jeho tažení proti

armáda

Jízda pod velením tribunů

Jízdní jednotky (*equites-celeres*) byly početně mnohem slabší; čítaly dohromady 300 mužů, kteří se dále dělili na 3 centurie, z nichž v každé bylo opět deset dekurii. Z taktických důvodů se tři dekurie slučovaly v jednotku zvanou *turma*. Vrchními veliteli jízdy byli tři tribuni (*tribun celerum*). Jejich hlavní úlohou byla průzkumná a výzvědná činnost a podpora pěchoty. Těžkou jízdou ve středověkém smyslu však ještě Římané neznali.

Zbraně a zbroj

K výzbroji římského vojáka patřila kovová přilba (*cassis*), pancíř (*lorica*), obdélníkovitý, asi 120 cm vysoký a polokruhovitě

vypouklý štít (*scutum*), meč (*gladius* – odtud název pro gladiátory) a kopí (*pilus*). Z mečů byl zvláště nebezpečný meč hispánský, který měl dvojí ostří a byl asi 70 cm dlouhý. Někteří vojáci také užívali krátké dýky (*pugio*), která za republiky patrně nepatřila k předepsané výzbroji. Pěší lehkooděnci nosili kožené helmy (*galea*), kulatý štít (*parma*) a lehké kopí (*iaculum*). Vojáci z pomocných jednotek si uchovali svou domácí výzbroj.

Oděv vojáků se skládal z krátké tuniky, pláště (*sagum*) a v pozdější době ze zvláštních vojenských bot (*caligae*). Podle těchto botek dostal v jednom vojenském táboře svoji přezdívku také budoucí císař Gaius „Caligula“.

Štít (*scutum*)

Meč (*gladius*)

Vojenské tábory

V obraně hranic říše měly zvláštní význam stále **vojenské tábory** (*castra*), budované na strategicky důležitých místech. Tábory tvořily rozlehlý opevněný komplex, v němž se nacházely ubytovací prostory pro vojáky, administrativní budovy, skladiště potravin, zbraní a jiného materiálu, ošetrovna nemocných (*valetudinarium*), svatyně apod.

Tábory, v nichž byly ubytovány legie, měly obvykle rozlohu 20–25 ha. Také na území Moravy již známe několik desítek podobných objektů (menších rozměrů). Kromě stálých táborů existovaly ještě tábory „pochodové“, které si vojsko stavělo na každodenním pochodu. Takové tábory sloužily jako ubytovací prostor a současně jako opěrný bod proti možnému útoku. Po svém obvodu byl chráněn příkopem (*fossa*), valem z navršené hlíny (*agger*), popř. valem chráněným na vrcholu palisádou (*vallum*).

Města z táborů

U stálých táborů vznikaly také civilní osady (*canabae*). Zde se soustřeďovali řemeslníci a obchodníci, živiící se

dodávkami pro armádu, ženy, které žily s vojáky, vysloužilci apod. Římské tábory byly důležitými středisky v okrajových oblastech římské říše a staly se i zárodky skutečných měst, jež nabývala poměrně značného významu. Tohoto původu je třeba dnešní Kolín nad Rýnem (*Colonia Agrippinensis*), Vídeň (*Vindobona*) nebo Budapešť (*Aquincum*). Tábory patřily k hlavním opěrným bodům opevněného pohraničního systému (**limes Romanus**), který měl za císařství (31 n. l. až 27 p. n. l.) až 476 n. l.) chránit území ovládané Římem proti barbarskému světu.

Rekonstrukce strážní věže (*specula*) římského tábora

Auxilie neboli pomocné sbory

Všechny jednotky, které netvořili legionáři, včetně jízdy a lehké pěchoty, byly nazývány pomocnými (*auxiliares*). Název je odvozen z latinského slova *auxilia*, tedy pomoc, podpora. Sloužily již od doby punských válek. Tyto jednotky často tvořili příslušníci různých etnik a kmenů, například krétské lučištníky, baleárští prakovníci apod. V období principátu (raného císařství) byly v těchto sborech pěchotní jednotky cizinců, podporující legionáře z řad římských občanů. Zpočátku se pěšáci shromažďovali do pluků o síle 500 mužů, v 1. století n. l. již měly jednotky dvojnásobek tohoto počtu. Ve 2. století se pak početnost auxilií vyrovnala klasickým legiím a zároveň tvořila většinu jezdeckta a prakticky všechny specializované jednotky (například lehké jezdeckto, lučištníky).

vzbouřeným Germánům několik stovek mil severozápadně odtud. Varus zvaný „Senátor v pancíři“ po nich vyžadoval zbytečně vysoké daně. Pamatují si to jako dnes. V těchto kon-

činách je v měsíci September už chladno, nepříjemně mrholí a dělá se mlha. Není divu, že po dlouhém životě v příjemném blahobytu tábora se nám do bitevní vřavy vůbec nechtělo. Utěšovali jsme se však vědomím, že jako pomocné sbory nebudeme nikdy v první linii. A tři legie by měly v poklidu stačit na potření několika problémových kmenů.

Varus k nám nejprve pompézně promluvil z improvizovaného pódiu po vzoru velkého Césara. Vysvětlil nám situaci, své představy o tažení a dosažených výsledcích. Nezapomněl ani na vypočítání odměn po úspěšné akci. Představoval jsem si však ty míle bažin a lesů, které budeme muset vysušet, kácet a žďářit. Pak přijdou mosty a pevné cesty, které bude třeba zbudovat v co nejkratším čase a nejhorších podmínkách.

Varus už mezitím slavnostně nasedal na koně. Byl to hrdý, cílevědomý člověk, který se znal osobně s císařem Augustem. Jeho otec byl kvestorem a za občanské války hájil město Corfinium proti Caesarově armádě. Byl nucen otevřít hrady, ale dostal milost. Jen díky tomu přišel za tři roky poté Varus na svět. Přátelství s císařem mu vyneslo jmění i postavení. Jeho kariéru zná skoro každý voják v Germánii nazpaměť. Stal se správcem provincie Africa, potom dokonce i Sýrie, kde s pouhými třemi legiemi porazil mesianistickou revoltu Židů. Nakonec se dostal i do senátu. Teď je už třetí rok správcem Germánie Inferior a jeho znamení VAR máme všichni na donativu.

Podivní spojenci

Moji pozornost hned na začátku tažení upoutala přítomnost skupiny barbarských jezdců po boku velitele. Někdo mi prozradil, že je to Arminius, vůdce kmene Chersků, se svou družinou – jakési „pomocné sbory“ našich legií. Prý se sám nabídl jako spojenec při potírání svých vzbouřených soukmenovců. Už dřív prokázal loajalitu Římu službou v jezdecktu a byl dokonce vyznamenán. V tu chvíli jsem nevěděl, jestli se mám smát nebo vzteky křičet. Nikdy předtím jsem Germánům nevěřil a nepouštěl jsem si je blízko k tělu. Všechny smlouvy mezi nimi a Římem měly nutně jen dočasný charakter. I když byli srazeni na kolena, ve skrytu duše už znovu osnovali plány

Římský legionář ve známém útvaru zvaném „želva“

Elitní pretoriáni

Protože Itálie a Řím neměly vojenskou posádku, snažil se císař, který nemohl nikdy nikomu dosti důvěřovat, nabýt pocitu bezpečnosti tím, že si z vybraných mužů sestavil **pretoriánskou gardu** (*cohortes praetoriae*). Například císař Augustus zřídil těchto kohort celkem 9. Přímo v Římě však směly zůstat jen dvě, ostatní byly rozesety různě po celé Itálii. Císař Tiberius však později stáhl všechny pretoriány do Říma a vystavěl jim na severovýchodním okraji města společný tábor (*castra praetoria*), v němž byly ubytovány i městské bezpečnostní kohorty. Kohorty pretoriánů měly zprvu 1000 mužů, později 1500.

Podle jedné verze byl Claudius prohlášen za císaře členy pretoriánské gardy, kteří ho našli schovaného za závěsem poté, co zavraždili jeho předchůdce Caligulu, obraz Lawrence Alma-Tadema z roku 1867

Vláda na mořích

Zásluhu na tom, že se Římané postupně stali postrachem nejen po celé pevnině Středomoří, ale i na moři samotném, má bezpochyby **Kartágo**. Tato námořní velmoc je v dějinách zaznamenána jako jeden z posledních velkých protivníků mocného Říma před dovršením jeho antické světovlády. Kartáginci byli zdatní a zkušené obchodníci. Jejich bohaté město se rozkládalo v severní Africe. Řím s Kartágem, svým obchodním i vojenským soupeřem, svedl v letech 264–146 př. n. l. celkem tři války o vládu nad západním Středomořím. V poslední punské válce (obyvatelům Kartága se v Římě říkalo Punové) bylo Kartágo zcela zničeno, ale důležité je, že Římané se v těchto válkách naučili bojovat na moři. Údajně podle vzoru cizí ztroskotané lodi postavili Římané za pouhých 60 dní vlastní flotilu o 120

lodích. Byli si však vědomi, že nemají dostatečné zkušenosti v námořních bitvách. Proto vymysleli novou taktiku. Rychle se přiblížili k lodi nepřítele a pak spustili můstek s hákem na nepřátelskou palubu. Po můstku přeběhli vycvičení římské legiionáři a boj pak probíhal vlastně jako na souši. V tom byli Římané nepřekonatelní. Naopak, kartáginci námořníci nebyli pro takový způsob boje ani cvičení, ani vyzbrojeni.

Válečné lodě Římanů se jmenovaly *naves longae*, tj. dlouhé lodě, neboť poměr jejich délky k šířce činil až 8:1. Říkalo se jim *trirémy*, neboť bývaly poháněny obvykle třemi řadami vesel nad sebou („*triremes*“ – trojradky). Veslaři (otroci) veslovali podle úderů palice v rukou dozorce.

na vzpou. Pokud se tenhle Arminius sám nabídl jako pomocník a průvodce, musel mít v plánu něco nekalého. Tou myšlenkou jsem se doslova otrásl. Jakýsi vzdálený hlas ukrytý hluboko v mojí mysli pod povrchem praktických myšlenek ke mně cosi promlouval. Ano, je to jisté. Všichni tady zemřeme.

Chvilí jsem si prohlížel obličej svých přátel. Vypadaly soustředěně a odevzdaně. Zjevně nikdo nemyslel na to, co vrtalo hlavou mně. Dospěl jsem k rozhodnutí, že se z téhle pasti musím nějak dostat, a to za každou cenu.

První den pochodu se však moje chmurné předpovědi nenaplnily. Všude byl klid a terén byl zatím dostatečně pevný. Procházeli jsme jakýmsi údolím mezi lesy. Vpředu jedoucí průzkumné jednotky stále nehlásily nic podivného. Zjevně nebyl žádný důvod dělat si starosti. U jakéhosi potoka jsme pak rozbili provizorní tábor. Už dřív tu museli být naši lokátoři, protože zde byl jasně vytyčený půdorys budoucího castella (viz slovníček). „Kam jednou vstoupila noha Římana, i kalíšť se změnil v ovocný sad,“ napsal jeden z našich slavných básníků. Znělo to přílehně. V místech, kde byly naše trvalé posádky, bylo okolí již dostatečně kultivované, aby šlo vůbec mluvit o krajině. Hranice mezi provincií a územím barbarů byla víc než zřetelná.

Po rozbití tábora a nakupení obranného valu byly rozesaveny hlídky. Stan byl vztučen pouze uprostřed pro Vara a několik tribunů, vojáci spali pod napnutými plášti nebo

látkovými plachtami. Dlouho jsem nemohl usnout, a tak jsem zašel za vojákem, který byl na hlídce u zadního voje kolony. Chvilí jsme se bavili o hloupostech, když nás překvapil jakýsi hluk v lese před námi. Volali jsme tím směrem, pak jsme se šli podívat na místo, odkud předtím přicházel. Našli jsme tam jen skluzové stopy kopyt v bahně svědčící o úprku několika jezdců. Pak se mi dokonce na chvíli zdálo, jako bych slyšel něčí odporný smích. Ráno jsme byli informováni o tom, že nás naši „věrní“ germánští průvodci v noci opustili.

Jako ovce na porážku

Bylo to podivné a i na tribunech bylo znát, že jsou značně nervózní. Nicméně bylo znovu zatroubeno k pochodu. Postupovali jsme dlouhým zástupem legií, průzkumný sbor vpředu – potom velitelé s osobní jízdou, jádro o dvou legiích uprostřed, dále spízní a zbrojní vozy a nakonec promíchané pomocné sbory, včetně našeho. Tři legie – sedmnáctá, osmnáctá a devatenáctá – šest záložních kohort a pomocné sbory, to dělá dohromady asi třicet tisíc mužů. Jelikož lesnatý terén nedovoloval rozprostřít se do plochy, byli jsme roztaženi na značnou délku. Ideální cíl útoku dobře organizovaných skupin barbarů, jak mě ihned napadlo.

Jakoby ve shodě s mojí horšící se náladou se rapidně zhoršoval i terén, kterým jsme procházeli. Už to nebyla pevná cesta, nohy se nám stále častěji bořily do rašeliny a bahna,

Římský centurion

kde nám okované vojenské kaligy (viz slovníček) nebyly nic platné. Ke všemu v dálce začalo hřmít, blížila se bouřka a hrozilo, že tažní koně a muly se začnou plašit. Ale my jsme šli dál, jako posvátní obětní voly na Kapitolu.

Když už jsme na chvíli vybědli z bažin, prodírali jsme se hustým lesem, přeskakovali spadlé kmeny obřích trouchnivějících stromů a kořenové vývraty. Napadlo mě, že nás Arminius se svou čeládkou dostal přesně

Triumfální vítězství

Při velmi slavném vojenském vítězství povolil senát vojevůdci tzv. **triumf** (lat. *triumphus*), tj. slavnost vítězství, nejvyšší státní poctu. Triumfátor musel splňovat tyto podmínky – vítězná válka byla řádně vypovězena, jejím výsledkem bylo územní rozšíření říše a v jedné bitvě bylo zabito alespoň 5000 nepřátel. V době císařství byl triumf vyhrazen jedině císaři jako vrchnímu veliteli vojska, skutečný vítěz se musel spokojit jen triumfálními odznaky (*ornamenta* nebo *insignia triumphalia*). Typickým římským památkovým oslavou císaře byl **triumfální oblouk**. Měl formu monumentální brány s jedním až třemi průchody, v horní části byla *attika* (nástavba) se sochou císaře, obvykle stojícího na triumfálním voze taženém čtyřspřežím. Na obou průčelních stranách bývaly reliéfy, vztahující se k oslavované události, dále 1–2 sloupy po každé straně průchodů, různé římsy, štíty, výklenky, emblémy apod.

Vítězný oblouk císaře Konstantina před římským Koloseem

Kázeň musí být

Velení římskému vojsku spadalo za doby království (podle tradice 753–510 př. n. l.) obvykle patricijské šlechtě, v době republiky (cca 510–27 př. n. l.) vojevůdčům či zvoleným diktátorům (především v době bezprostředního ohrožení Říma) a v době císařství již neomezeně trýmal veškerou vojenskou moc císař (měl samozřejmě k dispozici řadu vojevůdců pod svým velením). Úspěšným velitelům byly prokazovány mnohé pocty. Jednou z hlavních povinností důstojnického sboru bylo udržení potřebné disciplíny. Při tom se užívalo tvrdých opatření; jednotlivci byli trestáni pokutou (zkrácením žoldu) nebo bitím; v případě, že bylo nutno trestat celé jednotky, třeba pro zbabělost před nepřítelem, uchýlovali se Římané k přidělování horší stravy, k vypovězení jednotky mimo tábor nebo k pověstné **decimaci**. Při ní byl kromě předchozích trestů vylosován každý desátý muž a zmrskán (málokdy popraven). Kárná opatření vůči jednotkám však měla omezené trvání a rušila se, jakmile si jednotka znovu získala ztracenou dobrou pověst. Kázeň byla totiž velmi důležitá, ovšem nikoliv za cenu další vzpoury, tentokrát proti zbytečně krutému zacházení ze strany velících důstojníků.

Literatura:

- Conolly, Peter: Dějiny římského vojska, Fortuna Print, Bratislava 1992
- Gibbon, Edward: Úpadek a pád Římské říše, Odeon, Praha 1983
- Grant, Michael: Pád říše římské, BB Art, Praha 1997
- Zamarovský, Vojtěch: Dějiny psané Římem, Český spisovatel, Praha 1995

tam, kde nás chtěl mít. Skvěle vycvičení legionáři, kteří by si na otevřeném poli poradili hravě s jakýmkoliv nepřítelem, tady nemohli prakticky vůbec manévrovat nehledě na tělesné vyčerpání. Únava se zračila ve tvářích nás všech.

Když jsem se pak podíval na obličej jednoho centuriona, bylo mi vše jasné. Velení už ví to, co mně bylo jasné od samého začátku. Arminius nás zavedl do dokonalé pasti. Počká, až budeme úplně vysílení, a pak zaútočí. Nechápal jsem, proč se ještě držíme původní trasy. Asi to byla opravdu nejbližší cesta z nepřístupného terénu. Vrátit už jsme se beztak nemohli.

Další dva dny se kupodivu nic nedělo. V noci jsme rozbili tábor a postavili hlídky. Ráno jsme pokračovali dál. Někteří vojáci onemocněli z vdechování výparů, jiní dostali horečku. Asi pět jich během dne zemřelo.

Trestuhodná nepřipravenost

Čtvrtý den po útěku Arminia jsme konečně došli na okraj nějaké rozsáhlé, do dálky se táhnoucí nížiny. Podle veselých výkřiků vojenských kartografů jsme pochopili, že jsme dospěli k jihovýchodnímu okraji *Saltus teutoburgiensis* – nížině podél Teutoburského hvozdu. Náš cíl nebyl už dál než třicet mil. Po pravé straně nížiny se reliéf zvedal a přecházel ve strmý kopec porostlý lesem. Nalevo se táhly neproniknutelné mokřady. Hrůzostrašný hercynský les na svahu napravo, neprostupné bažiny nalevo. A mezi tím se pomalu táhla naše dlouhá kolona. Napadlo mě, že Varus nehledá cestu z průšvihů. Chce prostě splnit svůj úkol nehledě na změněné okolnosti. Nedocenil nebezpečí, jakému nás všechny vystavuje takovým jednáním. Nebo je mu to dokonce jedno. Jak jsem se rozhlížel po kraji lesa na kopci nad sebou, moje nervozita dosáhla vrcholu.

Teutoburský les

Návrat vítězných Germánů podle romantické představy umělce z 19. století

Najednou mi cosi zasvětilo nad ramenem a voják jdoucí přede mnou se zhroutil s tichým zaúpěním k zemi. V zádech měl germánský šíp. Prudce jsem se otočil. Na celém návrší se z lesa řítily tisíce germánských bojovníků s odhodlaným řevem. Většinou byli opěšalí, ale mnoho jich mělo i koně. Řítili se po pevném povrchu návrší směrem k nám, zatímco my jsme se nemohoucně brouzdali v bahně. Propukl všeobecný zmatek a centurioni ani nestačili zatroubit ke zformování řady.

Štítů jsme měli přivázaných na zádech, meče byly většinou na zásobních vozech, o lucích ani nemluvě. Tenhle hazard se teď krutě nevyplatil. V podstatě nikdo nebyl připraven k boji. První Germáni už mezitím útočili ve vlnách na přední část kolony. Vrhali se po hlavě do boje v semknuté řadě, potom zase rychle ustoupili a všechno několikrát zopakovali.

První úder musel být zdrcující, ale vpředu šli dobře vycvičení legionáři, kteří po několika prvních útocích Germány odrazili. Přece jen se jim povedlo shluknout se do kruhů kolem vozů, kde měli chráněná záda, a bojovali tvář

v tvář zuřivým hordám. Na nás se zjevně soustředila slabší část jejich útoku, přesto se už po krátké době dokázali probojovat k našim vozům a pobít většinu tažných zvířat, takže nepohyblivé vozy nám pak už nebyly k ničemu. Nějaký člověk skočil na vůz a začal házet vojákům oštěpy a meče, ale mnozí byli tak zesláblí nebo vyděšení, že jim doslova vypadly z ruky.

Nezdolná přesila

Absence výcviku a léta pohodlného života v pomocných sborech byla příliš ztuhlá. Celá obrana se brzy hroutil. Já měl štěstí. Díky předchozím obavám jsem si nechal meč u sebe. Pamatuji si jen tolik, že jsem se zuřivě oháněl kolem sebe a ustupoval jsem směrem k jedné straně návrší. Dosud tomu sám nemohu uvěřit, ale musel jsem zabít nejméně deset útočníků, jinak bych asi nevyvázl. I tak jsem měl obrovské štěstí, protože právě ve chvíli, kdy jsem bezhlavě utíkal do kopce, legionáři začali mít dole převahu. Arminius, jehož přítomnost jsem tušil někde tím směrem, musel zřejmě dát povel k posílení pozic dole u kolony. Germánské jezdce, byli to snad Brukterové nebo Chaukové, vyrazili tryskem do ohniště bitvy. Nikdo mi v zápalu boje nevěnoval sebevětší pozornost a prohnali se kolem mě ve vzdálenosti snad jenom několika kroků. Nepozorovaně jsem proklouzl do křovin na okraji lesa. Tam jsem se vyčerpáním svalil, sípavě oddechoval a sbíral síly.

Dole se rozhořel boj naplno. Nevím, jak dlouho jsem tam ležel, ale řinčení zbraní a křik raněných ke mně doléhal velmi dlouho. Až příliš dlouho. Germánů musely být desítky a stále přicházeli další. To nebyli jenom Arminiovi Cheruskové, byli tu Chattové, Marsové, Brukterové i Chaukové. Budou se přidávat postupně, pokud uvidí, že Arminius vítězí. Dosud nikdy nedošlo k tak rozsáhlé vzpouře v žádné provincii, snad s výjimkou Panonie. Mohl to někdo z Římanů vůbec přežít? Nevěřil jsem tomu. Pokud jsem ale opravdu jediný svědek téhle strašné události, musím se dostat pryč a všechno vypovědět v Římě. Všichni musí vědět, co se tu stalo. ■

dokončení v příštím čísle Živé historie

Mgr. Vladimír Socha
specializuje se na dějiny pravěku a starověku

